

TOERTOCHT BOURTANGER MOERAS (ca 173 km)

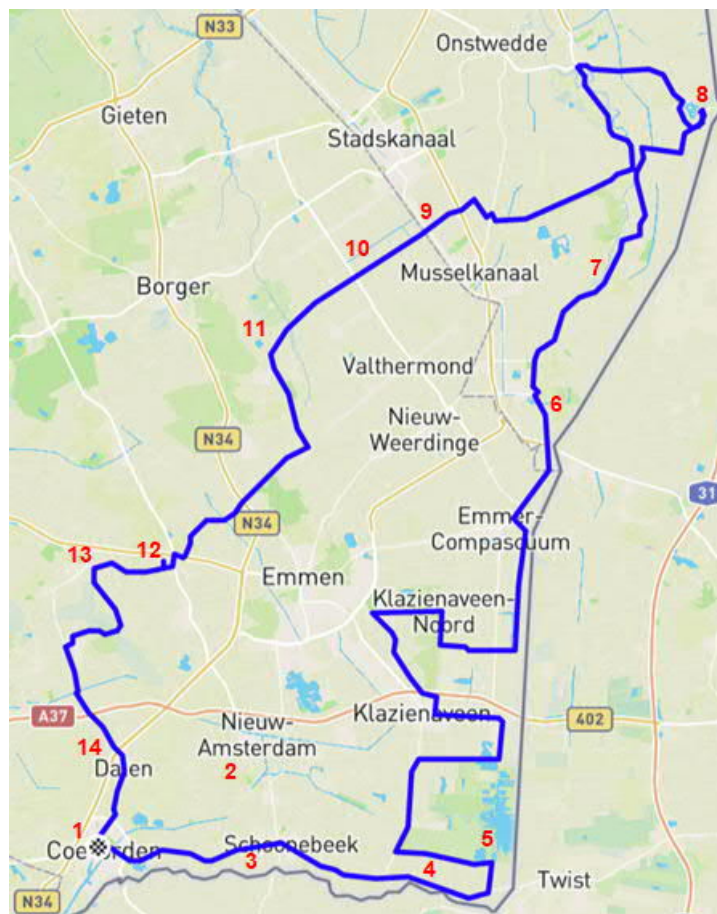
Deze route is uitgezet in de Veenkoloniën in het oosten van de provincies Groningen en Drenthe. De route loopt door het hoogveenlandschap in Noordoost-Nederland en deels over de Hondsrug.

Hoogveenmoerassen zijn voor hun watervoorziening vrijwel helemaal afhankelijk van regenwater, dat zeer arm is aan voedingsstoffen. Veenvorming op de hogere zandgronden kon alleen op gang komen als er regenwater vastgehouden kon worden. Dat gebeurde onder andere op keileemlagen in Noordoost-Nederland. In deze omstandigheden groeide vooral veenmos.

De veengebieden op de hogere zandgronden zijn op grote schaal ontgonnen vanaf de tweede helft van de 19e eeuw. Hoogvenen werden ontwaterd met sloten, waarna het veen 'in den droge' kon worden afgegraven: het turf-steken. Er ontstonden langgerekte dorpen langs kanalen (kanaaldorpen) doordat de eerste bewoners vanuit de wegen langs het kanaal het veen begonnen af te graven. Dat heeft grote open landschappen met eindeloze kaarsrechte vaarten opgeleverd.

De toertocht begint en eindigt op de parkeerplaats bij het NS-station in Coevorden.

Op het routekaartje zijn 14 rode cijfers aangebracht die corresponderen met onderstaande stukjes tekst over en afbeeldingen van landschappelijke bezienswaardigheden en wetenswaardigheden.

schaal 1:400.000

Bezienswaardigheden en wetenswaardigheden

1 Coevorden	8 Vesting Bourtange
2 Het Bourtangermoeras	9 Het Stadskanaal in de Veenkoloniën
3 Olie in Schoonebeek	10 Veenkoloniale akkerbouw
4 Nieuw-Schoonebeek	11 De Hondsrug
5 Het Bargerveen	12 Hunebedden
6 Klooster Ter Apel	13 Kerk van Zweeloo
7 De Ruiten Aa	14 Dalen: Museummolen Jan Pol

In dit pdf-routebestand zijn uitsluitend de vier vetgedrukte landschap-specifieke bezienswaardigheden en wetenswaardigheden opgenomen. Voor de overige bezienswaardigheden en wetenswaardigheden zal het boek 'HET NEDERLANDSE LANDSCHAP VANAF DE MOTOR OF VANUIT DE AUTO' moeten worden geraadpleegd.

2 BOURTANGER MOERAS

Het Bourtanger moeras was een ruim 300.000 ha groot hoogveengebied, waarvan 160.000 ha in Nederland en 140.000 ha in Duitsland was gelegen. Het Bourtanger moeras werd in het westen begrensd door de Hondsrug en in het oosten door de rivier de Ems, in het noorden door de stad Groningen en in het zuiden door het Duitse Lingen. Door afgraving van het hoogveen voor de productie van turf, is van de ruim 160.000 ha die het Nederlandse deel van het Bourtanger moeras ooit besloeg ongeveer 2.300 ha hoogveen overgebleven. Het grootste deel hiervan ligt in natuurreservaat Bargerveen.

Er zijn talrijke archeologische aanwijzingen dat de Drentse venen van speciale betekenis waren voor de (pre)historische mens. De (pre)historische mens zocht vanaf de nieuwe steentijd de ontoegankelijke veenmoerassen op voor zaken van occulte of rituele betekenis.

Bekend zijn natuurlijk de veenlijken die bij de vervening tevoorschijn kwamen. Onderzoek heeft uitgewezen dat deze mensen vrijwel allemaal op onnatuurlijk wijze aan hun einde zijn gekomen. De gangbare gedachte is dat ze opzettelijk om het leven zijn gebracht om als offer in het veenmoeras te worden gedeponeerd. Veenlijken en andere vondsten van organisch materiaal (houten en leren voorwerpen) zijn door hun ligging in het natte veen eeuwenlang afgesloten geweest van de lucht (zuurstof) en daardoor goed bewaard gebleven.

Ook sieraden zijn door de tijd heen als offer in het veen gedeponeerd, o.a. kralensnoeren die dateren uit de bronstijd. De kralen zijn gemaakt van barnsteen, tin, brons en faïence. Een speciale categorie van veenvondsten zijn de soms kilometerslange houten veenwegen en voetpaden die ooit de Drentse veenmoerassen doorkruisten.

BOURTANGER MOERAS

5 HET BARGERVEEN

Het Bargerveen is een uitgestrekt hoogveenreservaat (2.028 ha) ten zuidoosten van Emmen. Het vormt het laatste restant van het Bourtangerveen, dat verder vrijwel geheel ontgonnen is.

Staatsbosbeheer tracht door middel van inrichtingsmaatregelen (o.a. de aanleg van dammen) zoveel mogelijk water in het Bargerveen vast te houden. Hoogveen is afhankelijk van regenwater. Bij een versnelde afvoer verdroogt het veen en verdwijnen de bijzondere levensgemeenschappen. Door het water vast te houden, kan veenvorming onbelemmerd voortgaan en blijven de meest waardevolle delen behouden. Het aanvullend beheer bestaat uit grazen met een schaapskudde, afplaggen, maaien en het verwijderen van opslag.

Het Bargerveen is aangewezen als aardkundig monument, het is een gebied met bijzondere aardkundige (geologische, geomorfologische, bodemkundige) waarden

Het Bargerveen bestaat uit drie delen.

Het Amsterdamsche Veld vormt het centrale deel van het gebied. In dit gedeelte is Staatsbosbeheer bezig om door middel van vernatting, gecombineerd met begrazing, de natuurwaarden te herstellen.

Het Schoonbeekerveld vormt een fraai voorbeeld van de verveningscultuur in Zuidoost-Drenthe. Er zijn duidelijk huisplaatsen uit de bovenveencultuur (landbouwmethode op hoogveen waarbij de bovenste laag wordt gebruikt voor verbouw van gewassen) zichtbaar. Dit zijn uiterst waardevolle restanten van het vroegere cultuurlandschap op onvergraven hoogveen, bestaande uit oude huisplaatsen, graslandjes, bosjes en boomgaardjes. De grootschalig ontgonnen delen van het terrein worden momenteel vernat waardoor hoogveenvorming op gang kan komen.

Het Meerstalblok is aangewezen als beschermd natuurmonument. Het vormt het meest waardevolle deel omdat hier nog onvergraven hoogveen aanwezig is. In dit hoogveen bevinden zich enkele meerstallen. Dit zijn kleine veenmeertjes met actief, levend hoogveen.

HET BARGERVEEN

9 HET STADSKANAAL IN DE VEENKOLONIËN

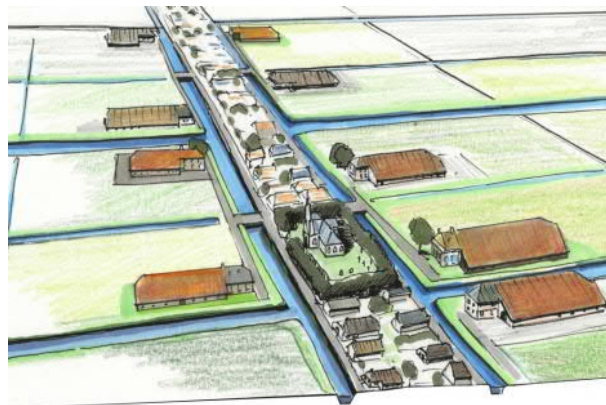
Een veenkolonie is een nederzetting die is ontstaan doordat arbeiders naar een gebied trokken waar hoogveen werd afgegraven voor de productie van turf. Met de aanduiding Veenkoloniën wordt meestal bedoeld op de streek in het oosten van de provincies Groningen en Drenthe. Hier lag het Bourtangermoeras dat vanaf omstreeks 1600 in cultuur werd gebracht. De vervening gebeurt aanvankelijk alleen aan de rand van het gebied. In de loop van de 17e eeuw gaat men het veen op grotere schaal ontginnen. De eerste verveningen gebeuren langs de Hunze, dichtbij de stad Groningen. De turf wordt over dit riviertje afgevoerd. Groningen heeft veel behoefte aan brandstof en de turf uit het Bourtangermoeras is een belangrijke factor voor de economische groei van de stad.

SCHETS VEENKOLONIE MET DUBBEL KANAAL

De meeste veenkoloniale nederzettingen worden gekenmerkt door hun langgerekte ligging langs een kanaal met lintbebouwing.

Het oudste type veenkolonie heeft een enkel kanaal. Vanuit het kanaal werden naar weerszijden wijken gegraven. De ontsluiting over de weg was een probleem, daarvoor moesten vele bruggen worden gebouwd.

Bij veenkoloniën met een dubbel kanaal werden de wegen aangelegd op de vooraffen (de strook grond tussen beide kanalen), zodat men over de wijken geen bruggen hoefde aan te leggen.

In de 19e eeuw fungeert de stad Groningen als 'algemene compagnie', zij zorgt voor de aanleg van de hoofdkanalen en de sluizen daarin. De bekendste ontsluitingsas van de Groninger en nabijgelegen Drentse venen is het Stadskanaal. De feitelijke turfwinning werd gedaan door de 'ondercompagnieën'. Deze dienden zelf de infrastructuur in hun concessiegebieden aan te leggen: de wijken (zijkanalen) en sloten. Het Stadskanaal (gegraven in de 18e eeuw) wordt de belangrijkste transportroute bij het ontginnen van het veen. In de 19e eeuw is het een druk bevaren waterweg. De oudste veenkoloniën liggen dichtbij de stad Groningen. De grootschalige vervening in Zuidoost-Drenthe begon pas vanaf 1850.

12 HUNEBEDDEN

In Drenthe vind je binnen een straal van 30 km de restanten van 53 prehistorische hunebedden. Het zijn grafkelders, bestaande uit soms meer dan 20 ton wegende rotsblokken. Deze oudste monumenten van Nederland zijn 5.000 jaar geleden gebouwd door het trechterbekervolk. In die tijd leefden in Drenthe de eerste boeren. De stenen die men gebruikte, waren zwerfkeien die door gletsjers in de ijstijd waren meegevoerd. De hunebedden liggen soms verscholen op moeilijk bereikbare plekken, dit geeft ze een mysterieuze uitstraling. Elk hunebed is weer anders en heeft een unieke bouw. Ze lijken tijdloos en je staat oog in oog met de prehistorie.

HUNEBED (D50) BIJ NOORD-SLEEN

Het bouwwerk bestaat uit draagstenen (recht-opstaande grote stenen) waarop platte dekstenen rusten. De draagstenen staan grotendeels op evenwijdige lijnen. De beide korte zijden worden afgesloten door sluitstenen. De ruimtes tussen de grote stenen werden opgevuld door kleinere stenen, de stopstenen. Veel kleine stopstenen zijn in de loop van de tijd verdwenen.

De ingang is vaak in het midden van de lange zijde te vinden en bevat soms poortstenen, die samen met poortdekstenen een overdekte doorgang vormen naar de eigenlijke grafkamer.

Het geheel werd afgedekt door een dekheuvel van aarde en/of plaggen, deze heuvel is in veel gevallen verdwenen.

Ook komen er rond het hunebed geplaatste kransstenen voor.